

Museale functies, politieke emoties en openbaar debat

Naar een Nationaal Historisch Museum

Dos Elshout Sinds 1862 is een van de fundamenteën van het kunstbeleid in Nederland de uitspraak van Thorbecke: ‘De regering is geen oordeelaar van wetenschap en kunst.’ (Oosterbaan 1990, 86) Thorbecke pleitte op die manier voor ideologische afzijdigheid van de staat, die principieel geen oordelen uitspreekt over de inhoud van kunsten en wetenschappen. De overheid bepaalt evenmin de richting waarin de beoefening van wetenschap en kunst zich dient te ontwikkelen – waarderingen worden achterwege gelaten. (Ministerie van WVC 1993, 34)

Nu wordt in het openbaar debat geopperd dit principe los te laten. Overigens stelde cultuursocioloog Bram Kempers al in 1994 voor een nieuw adagium te verzinnen, dat leek hem een mooie uitdaging voor een nieuw aan te treden staatssecretaris van Cultuur. (Kempers 1994) De wethouder Cultuur van Amsterdam, Carolien Gehrels, komt vooralsnog niet met een nieuw credo, maar riep onlangs in haar Boekman-lezing de politiek en de kunstwereld wel op ‘zich te bevrijden van de ketenen van Thorbecke’. (Bockma 2009a)

Echter, de praktijk wijst uit dat de rol van de overheid in het kunstleven aanzienlijk is; het Thorbecke-principe wordt in de praktijk al regelmatig niet meer nageleefd. De afgelopen anderhalf jaar sprong een kwestie in het oog die onderwerp werd van een hevig openbaar debat. Het gaat om een plan dat ontstond op initiatief van politici: het Nationaal Historisch Museum. Doorgaans ontstaat een dergelijk

initiatief vanuit de kunstwereld zelf. Het concept werd bedacht om het nationaal historisch bewustzijn te vergroten. De afgelopen anderhalf jaar woedde er een strijd om het museum, waarin politici een prominente rol speelden.¹

Canonmuseum

Discussies over een nationaal historisch museum spelen al sinds de verbouwing van het Rijksmuseum in 1998. Een lobby van politici krijgt het echter voor elkaar dat het museum er ook gaat komen. In december 2003 wakkert Jan Marijnissen (SP) het debat aan door in het televisieprogramma *Buitenhof* te pleiten voor een ‘Huis der Historie’. Hij lanceert in 2005 in het *Haus der Geschichte* te Bonn – zijn inspiratiebron – zijn pleidooi in boekvorm voor een Nationaal Historisch Museum: *Waar de geschiedenis huis houdt*. Marijnissen geeft daar het eerste exemplaar aan Maxime Verhagen

(CDA). Marijnissen verklaart dit gebaar als volgt: 'Ik kon wel een motie indienen, maar die zou toch worden weggestemd door de regeringspartijen. Daarom ben ik naar Verhagen gegaan: historicus en eerste man van de grootste Kamerfractie.' (Broer 2006) Zo creëert Marijnissen politiek draagvlak voor zijn plan.

Op 13 mei 2006 schrijven Marijnissen en Verhagen in dagblad *Trouw* een pleidooi voor een 'Huis van de Geschiedenis' met de waarschuwing dat het historisch besef in onze moderne samenleving steeds verder achter de horizon dreigt te verdwijnen. (Marijnissen 2006) In een Kamerdebat op 27 juni 2006 dienen ze gezamenlijk een motie in voor een Nationaal Historisch Museum in de meer traditionele zin van het woord. Virtuele presentaties zijn prima, maar zij willen vooral een plek waar mensen rond kunnen lopen om geschiedenis te ervaren, in relatie met de Canon. In het toekomstige museum, zo betoogt Verhagen, moeten de 'gemeenschappelijke wortels en waarden van de Nederlandse samenleving' worden benadrukt. Het gaat in wezen om 'de grondtoon van ons volkskarakter'. (Broer 2006) In september 2006 stemt de Tweede Kamer bijna unaniem in met de motie. Er dient een

Nationaal Historisch Museum te worden opgericht, met daarin een centrale rol voor de Canon. Minister Ronald Plasterk krijgt de opdracht een plan voor het Nationaal Historisch Museum te laten ontwikkelen en uit te voeren. (Hollak 2007)

Uit het Kamerdebat blijkt dat ontwikkelingen als de voortschrijdende globalisering, het mislukte integratiebeleid en een gevoel van verlies van identiteit de

Marijnissen en Verhagen pleiten voor een 'Huis van de Geschiedenis'

aanleiding vormden om met het voorstel te komen. (Ramaer 2007) De belangrijkste beweegredenen voor het debat is dat Nederlanders een gebrek aan historische kennis blijken te hebben – dit is zorgwekkend. Daar moet iets aan gedaan worden, wellicht ook ter bevordering van 'cultureel burgerschap'.² Andere aangedragen argumenten zijn het toenemend gebrek aan nationaal besef en cohesie. In het politieke debat komen telkens beladen begrippen terug zoals democratie, nationalisme en identificatie.

Bij de keuze voor de locatie voor het museum acht minister Plasterk zich niet gebonden aan eerdere officieuze toezeggingen aan Den Haag. Hij nodigt naast hofstad Den Haag en hoofdstad Amsterdam ook Arnhem uit tot de competitie om een plan voor het museum in te dienen. De minister kiest zelf de locatie uit: die wordt Arnhem, bij het Openluchtmuseum en Burger's Zoo. Het concept is ontwikkeld door

een team van Jan Vaessen, directeur van het Openluchtmuseum, en architect Francine Houben die een gebouw ontwerpt: de 'Canontoren'. In juni 2007 stemmen Kamer en kabinet in met Plasterks keuze, mede vanwege de link met het Openluchtmuseum – al is het niet bepaald van harte. (Bockma 2009b)

Geen Canon maar werelden

Eind januari 2008 benoemt Plasterk het Tweede Kamerlid Atzo Nicolaï (VVD) tot voorzitter van de Raad van Toezicht. Landelijke dagbladen wijden hier een kritisch commentaar aan: Nicolaï krijgt als Kamerlid nu taken die moeilijk met elkaar te verenigen zijn, als schakel tussen de minister en de nog te benoemen projectdirecteur van het museum. Ondanks de kritiek – ook in de politiek – gaat de Kamer akkoord. (Zonder auteur 2008a, 2008b)

Erik Schilp en Valentijn Byvanck worden met ingang van 1 oktober 2008 aangesteld als algemeen respectievelijk inhoudelijk directeur – tot aan de voltooiing van het museum. Schilp was vanaf 2006 directeur van het Zuiderzeemuseum te Enkhuizen, Byvanck vanaf 2002 van het Zeeuws Museum te Middelburg. Beiden maakten naam en deden discussies oplaaien met de verbouwing en reorganisatie van hun musea. Ze gooiden daar het roer radicaal om. De minister koos hen 'omdat ze traditionele, bedaalde musea hebben weten om te toveren tot eigentijdse plekken, met spannende tentoonstellingen'. (Bockma 2009c) Ze wisten de regionale musea 'te bevrijden van het folkloristisch imago'. (Wijhe 2009)

Op 10 december 2008 presenteren Schilp en Byvanck hun ideeën op een persconferentie, met een pamflet. In plaats van de Canon willen zij in vijf 'werelden' met de thema's 'ik en wij', 'water en land', 'rijk en arm', 'oorlog en vrede' en 'lichaam en geest' op een aantrekkelijke manier over geschiedenis vertellen. (Byvanck 2008) In dit concept past geen Canontoren, die

een prominente rol speelt in het ontwerp van het team van Jan Vaessen en Francine Houben; zij wonnen er voor Arnhem de stedenstrijd mee. Sindsdien prijkt het ontwerp van de toren nog regelmatig als illustratie in krantenartikelen en op de achtergrond als het Nationaal Historisch Museum op televisie aan de orde komt. De Canontoren is een icoon geworden!

Initiatiefnemer Jan Marijnissen is 'bezorgd': 'Ik heb vanaf het begin gezegd dat ik me niet wilde bemoeien met de inhoud van het museum, maar ik maak me zorgen. (...) Laten we ons hoeden voor het hobbyisme van een stel nieuwlichters.' Het museum kan niet zonder een chronologisch verhaal, 'zonder die elementaire informatie ben je als bezoeker hulpeloos'. (Kromhout 2008) Evenals het CDA had de SP een voorkeur voor Den Haag als vestigingsplaats.

Op 25 maart 2009 maken de directeuren bekend dat de beste plek voor het museum volgens hen niet is bij het Openluchtmuseum, maar in het centrum van Arnhem, aan de Rijnsoever bij de John Frostbrug. (Reinewald 2009) Minister Plasterk is enthousiast over de gepresenteerde plannen van Schilp en Byvanck en ook de gemeente Arnhem geeft steun.

Postmodern gedoe

De wijzigingen van concept en plek vallen slecht in het parlement. De Kamer voelt zich gepasseerd. De SP wil dat het museum alsnog in Den Haag wordt gevestigd, nu de Canon wordt losgelaten en er een nieuwe locatie is gekozen. En er zijn er meer die zo reageren. Nicolien van Vroonhoven (CDA) dreigt: geen Canontoren, geen Arnhem. Volgens Plasterk lag de precieze locatie in Arnhem echter niet vast: 'Als politici de grote lijn hebben vastgesteld, moet je de professionals hun werk laten doen.' (Meijer 2009)

Marijnissen valt de directeuren nog eens hard aan in een interview: '(...) zo'n nationaal

museum moet een chronologie bieden. Zo simpel is het, heel veel mensen kennen die niet. Dat is het grote manco in Nederland, we hebben geen tijdsbalk in ons hoofd. Het idee was: de chronologie moet je horen, zien, meemaken. Dat moet de hoofdtaak zijn. Al het andere is ook interessant, maar voor tijdelijke tentoonstellingen. Dat themagedoe komt later wel. (...) Ik ben een bescheiden mens, maar ik vind dat toch een rare gang van zaken. Vooral nu er van alles op de proppen komt waar de politiek nooit om gevraagd heeft. (...) Postmodern gedoe, met het idee dat historici maar saai zijn. Het museum is heus niet van historici, maar je moet wel een serieuze poging doen de geschiedenis van een land weer te geven. Al het andere is speeltuingedoe, terwijl er wel gemeenschapsgeld naar toe gaat.' (Sommer 2009)

Marijnissen neemt geen afstand van zijn initiatief en wenst de uitwerking van het museale concept niet over te laten aan professionals, 'yuppen' die er 'een post-moderne hutspot' van dreigen te maken. Plasterk reageert hierop: 'Als je te lang op die vierkante kilometer in Den Haag werkt, dan denk je dat alles daar moet gebeuren.' (Zonder auteur 2009a)

Schilp maakt duidelijk dat

Directeur Schilp vindt de Canon te beperkt als basis voor een museum

de Kamer, nu hij benoemd is tot directeur, zich niet meer met het project moet bemoeien: 'Het is mijn tent.' (Bockma 2009b) 'Als je wordt aangenomen om een historisch museum te bouwen, neem je niet een-op-een het plan over dat op je bureau ligt. Dan ga je kijken of het concept deugt en wat haalbaar is. Wij komen met een ander concept, en dat vergt ook een ander gebouw dan de Canontoren.' (Bockma 2009d) Byvanck vult aan: 'De behoefte aan chronologie is zo groot omdat we geloven dat er een causaal verband bestaat tussen gebeurtenissen. Maar alleen thematische onderwerpen geven betekenis aan dat verband.' (Bockma 2009c) Schilp vindt de Canon te beperkt als basis voor een goed museum. 'Dan zitten we binnen de kortste keren in de discussie over wat er niet te zien is. Daar is onze geschiedenis veel te breed voor.' Hij voelt zich gesteund door Frits van Oostrom, de 'Canonvader' en lid van de Raad van Toezicht van het Nationaal Historisch Museum, die de Canon beschouwt als een onderwijskundige methode en geen museaal programma. (Bockma 2009d) Van Oostrom beaamt dit expliciet in een interview: hij is geen lid geworden van de Raad voor Toezicht 'om de Canon te stutten. Laat die teugels toch vieren, heb ik bepleit. De Canon is een goede inspiratiebron, maar geen museaal concept.' (Bockma 2009e)

Aan de Rijn of in het bos

Op 13 mei 2009 houdt de Kamer een spoeddebat. Nout Wellink mengt zich in het debat – hij is behalve CDA-prominent en president van De Nederlandsche Bank ook voorzitter van de Raad van Toezicht bij het Openluchtmuseum. Atzo Nicolaï kan zich als voorzitter van de Raad van Toezicht voor het Nationaal Historisch Museum minder permitteren in het debat, omdat hij ook Kamerlid is. Aan de andere kant maakt zijn betrokkenheid het voor zijn VVD-achterban lastig om als oppositie-

partij voluit kritiek te spuien. (Bockma 2009b)

Het blijkt dat de Raad van Toezicht van het Nationaal Historisch Museum al voor het aantreden van beide directeuren besloten heeft naar een andere locatie te zoeken. In juni 2008 wees onderzoek van IPMMC Consult uit dat parkeren in het bos, mocht er een ondergrondse garage komen, dertig miljoen euro gaat kosten. Bovendien wordt gevreesd dat milieuprocedures vertragend kunnen werken. De betrokkenen krijgen het rapport echter pas een dag voor de vergadering van de Kamercommissie op 13 mei 2009 doorgegeven via de griffie van het parlement. (Ploeg 2009) Nout Wellink noemt deze gang van zaken tijdens de hoorzitting ‘ongekend onzorgvuldig en onverantwoord’ en ‘bijzonder schadelijk voor de vitale belangen van het museum’. Hij mist een gedegen vergelijkend onderzoek met financiële onderbouwing. ‘De Rekenkamer zal dit nooit zo laten passeren.’ (Ploeg 2009) In het debat pleit Jan Marijnissen voor een ‘curatorium’ dat toezicht gaat houden op het te ontwikkelen museum, zoals in het *Haus der Geschichte*. Plasterk belooft dit idee met de directie en de Raad van Toezicht van het museum te bespreken. (Hollak 2009a)

Voorafgaand aan het te houden Kamerdebat op 18 juni 2009 schrijft Plasterk een brief waarin hij toegeeft fout te hebben gehandeld door de Kamer niet tijdig te informeren dat er gezocht werd naar een andere plek. Hij steunt de keuze voor de andere locatie bij de John Frostbrug, maar vindt vestiging naast het Openluchtmuseum ook ‘uitstekend’. (Plasterk 2009) Tijdens het debat kiest een meerderheid van de Kamer voor de oorspronkelijke locatie bij het Openluchtmuseum. De discussie in de Kamer gaat nauwelijks over de argumenten die Plasterk aanvoert om het plan van de directeuren te verdedigen. Plasterk geeft ‘ruiterlijk’ toe dat hij bij het informeren van de Kamer taxatiefouten heeft gemaakt en niet

had voorzien dat de keuze voor een andere locatie een ‘nationale kwestie’ zou worden. De discussie is ‘een politiek steekspel geworden, waarin ergernis en emoties het winnen van ratio’. Plasterk wordt vooral verweten dat hij onhandig heeft gemanoeuvreed – hij voerde te weinig regie. (Rijghard 2009)

Schilp waarschuwt dat de keuze voor ‘het bos’ financiële problemen zal veroorzaken: ‘Als de Kamer er nu voor kiest om het NHM op de locatie naast het Openluchtmuseum te laten bouwen, worden we met risico’s opgescheept waar we zelf niet voor hebben gekozen.’ Schilp becommentarieert de ‘curieuze bemoeienis’ van de Tweede Kamer: ‘De Kamer heeft er destijds zelf voor gepleit dat de rijksmusea moesten verzelfstandigen. Laat ze nu de rijksmusea maar weer nationaliseren, dan kunnen ze zich voortaan overal mee bemoeien.’

Op 30 juni 2009 neemt de Kamer de motie-Van Vroonhoven aan: ‘Het Nationaal Historisch Museum moet worden gebouwd naast het Openluchtmuseum in het bos.’ Schilp is ‘ontzettend teleurgesteld’ dat hij en mededirecteur Byvanck niet hun eigen plan kunnen uitvoeren. Maar ze gaan het concept aanpassen met meer nadruk op de chronologie. ‘Dit is dus de politieke realiteit waarmee wij te maken hebben.’ (Hollak 2009b) ‘We gaan nu kijken wat de reële opties zijn voor de plek naast het Openluchtmuseum.’ De keuze van de Kamer zal leiden tot vertraging. Plasterk respecteert die keuze: ‘Dit museum is een Mooi Project, met hoofdletters. Ik hoop dat we ons er vanaf nu op kunnen verheugen.’ (Dirks 2009)

De ketenen van Thorbecke

In 1862 pleitte Thorbecke voor ideologische afzijdigheid: de staat spreekt principieel geen oordelen uit over de inhoud van kunsten en wetenschappen, en bepaalt evenmin de richting waarin de beoefening van wetenschap en kunst zich dient te ontwikkelen – waarderingen

worden achterwege gelaten. In vrijwel ieder publiek debat over cultuurbeleid wordt Thorbecke aangehaald en geïnterpreteerd. Uit het debat over het Nationaal Historisch Museum blijkt hoe zijn adagium in de praktijk werkt: politici laten zich niet beperken!

Een maand voor het Kamerdebat publiceren Byvanck en Schilp een opiniestuk in *Trouw*. Met een statement in de opening leggen ze de vinger op de zere plek: 'De politiek hoort niet te bepalen hoe geschiedenis wordt geschreven. Laat staan hoe het nieuwe museum in Arnhem zijn exposities concreet inricht. (...) Een krachtige Haagse lobby sleept alles erbij om het museum naar Den Haag te krijgen. In plaats van argumenten te verzamelen verliest de Kamer zich in een verbijsterende discussie over zaken waarover de politiek geen mening hoort te hebben.' (Byvanck 2009)

Museumdirecteuren Steven Engelsman en Wim Pijbes roepen in opiniestukken op om Schilp en Byvanck de ruimte te geven. (Engelsman 2009) Pijbes refereert aan Thorbecke: 'Hij achtte het noodzakelijk dat de overheid voorwaarden schept tot vrije ontplooiing van zelfstandige initiatieven en deze te ondersteunen om te komen tot "openbaarheid en concentrering van hetgeen wij hebben, ten einde de kunst bij het publiek bekend te maken".' (Pijbes 2009)

Het Thorbecke-principe indachtig is de taak van de politiek voorwaarden te scheppen en kaders te plaatsen. Daar ligt de grens. De taak van minister Plasterk en zijn ambtenaren is binnen deze kaders tot een optimaal resultaat te komen, daarvoor de geschikte mensen te engageren – en de Kamer tijdig te informeren over ontwikkelingen en wijzigingen. Dat zijn de spelregels in het cultuurbeleid dat gebaseerd is op het systeem van *checks and balances*: een openbaar en transparant debat. (Ministerie van WVC 1993, 52) De aangestelde directie en de Raad van Toezicht van het Nationaal

Historisch Museum bepalen het concept, de inhoud en de uitvoering. Daar ligt hun verantwoordelijkheid. En nu is de periode aangebroken dat zij hun plannen gaan uitwerken.

Ik dank Bram Kempers en Karin Klooster voor hun commentaar.

Literatuur

- Bockma, H. (2009a) 'Niet meer heilig. Kritiek op het principe van Thorbecke'. In: *de Volkskrant*, 21 augustus.
- Bockma, H. (2009b) 'Gevaarlijk nonchalant'. In: *de Volkskrant*, 3 juli.
- Bockma, H. (2009c) "'Geschiedenis is vaak toeval'". In: *de Volkskrant*, 22 mei.
- Bockma, H. (2009d) 'Canon is te beperkt voor goed museum. "Onze geschiedenis is zoveel breder"'. In: *de Volkskrant*, 11 mei.
- Bockma, H. (2009e) "'Het NHM dreigt te imploderen'". In: *de Volkskrant*, 15 juni.
- Broer, Th. en Th. Niemantsverdriet (2006), 'Holland moet een huis (ja, ja). Gekibbel over een museum voor de bedreigde Nederlandse identiteit'. In: *Vrij Nederland*, 23 september.
- Byvanck, V. en E. Schilp (2008) *Het Nationaal Historisch Museum stimuleert de historische verbeelding*. Arnhem, december.
- Byvanck, V. en E. Schilp (2009) 'De vijf kilometer van het Historisch Museum'. In: *Trouw*, 16 mei.
- Dirks, B. (2009) 'Directie NHM aan de slag met oude vestigingsplek'. In: *de Volkskrant*, 26 juni.
- Elshout, D. (2008) 'Naar een Nationaal Historisch Museum. Een debat vol idealen en rivaliteit'. In: *Boekman*, jrg. 20, nr. 74, 72-79.
- Engelsman, S. (2009) 'Historisch Museum is in goede handen. De twee jonge directeuren verdienen alle ruimte en steun bij hun plannen voor een spraakmakend concept'. In: *Trouw*, 15 juni.
- Hollak, R. (2007) 'Wat nou museum? Concept van Nationaal Historisch Museum staat ter discussie'. In: *NRC Handelsblad*, Cultureel Supplement, 6 juli.
- Hollak, R. (2009a) "'Architect kreeg geen toezegging'". Minister Plasterk verdedigt keuzes inzake Nationaal Historisch Museum'. In: *NRC Handelsblad*, 14 mei.
- Hollak, R. (2009b) "'Meer nadruk op de chronologie'". Erik Schilp over keuzes van de Kamer inzake het Nationaal Historisch Museum'. In: *NRC Handelsblad*, 1 juli.
- Kempers, B. (1994) 'Het kunstbeleid kan het wel zonder Thorbecke stellen'. In: *NRC Handelsblad*, 16 juli.
- Kromhout, B. (2008) 'Marijnissen bezorgd over koers NHM'. In: *Historisch Nieuwsblad*, 11 december.
- Marijnissen, J. en M. Verhagen (2006) 'Red ons historisch

- beseft. Huis van de Geschiedenis'. In: *Trouw*, 13 mei.
- Meijer, R. en M. Sommer (2009) 'Kamer boos over Historisch Museum'. In: *de Volkskrant*, 9 mei.
- Ministerie van WVC (1993) *Cultuurbeleid in Nederland*. Rijswijk: Ministerie van WVC.
- Oosterbaan, W. (1990) *Schoonheid, welzijn, kwaliteit*. Den Haag: Schwartz/SDU.
- Plasterk, R. (2009) *Brief van de minister van OCW: 'Oprichting Stichting Nationaal Historisch Museum'*. Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31495, nr. 9. Den Haag, 15 juni.
- Ploeg, H. van der (2009) 'Kamer hekelte verzwegen rapport over Nationaal Historisch Museum'. In: *de Gelderlander*, 27 mei.
- Pijbes, W. (2009) 'Kamer, bemoei je niet met het Historisch Museum'. In: *de Volkskrant* 16 juni.
- Raad voor Cultuur (2007) *Innoveren, participeren! Advies agenda cultuurbeleid en culturele basisinfrastructuur*. Den Haag: Raad voor Cultuur.
- Ramaer, J. (2007) 'Slag om museum Babylon; achtergrond Nationaal Historisch Museum'. In: *de Volkskrant*, 10 mei.
- Reinewald, Ch. (2009) Postmoderne hutspot valt zwaar. Nationaal Historisch Museum terug bij af'. In: *Museumvisie*, jrg. 33, nr. 3.
- Rosenberg, H. (2007) 'Ronald Plasterk deed het helemaal alleen'. In: *AD/Haagsche Courant*, 5 juli.
- Rijghard, R. (2008) 'Minister Plasterk: "een creatief en vernieuwend tweetal"'. In: *NRC Handelsblad*, 26 september.
- Rijghard, R. (2009) 'Kamer rekent Plasterk af op gedrag'. In: *NRC Handelsblad*, 18 juni.
- Rijghard, R en H. Wensink (2008) 'Schotsenspringer die niet wegloupt voor een conflict. "Cultureel ondernemer" Erik Schilp moet van toekomstig Nationaal Historisch Museum een succes maken'. In: *NRC Handelsblad*, 13 oktober.
- Sommer, M. (2009) 'De tijdbalk is weg, "nu wordt het een hutspot"'. In: *de Volkskrant*, 9 mei.
- Wijhe, I. van (2009) 'Saaie musea weer spannend'. In: *Trouw*, 11 juni.
- Zonder auteur (2008a) 'Valse start van Nationaal Historisch Museum'. In: *de Volkskrant*, 1 februari.
- Zonder auteur (2008b) 'Dubieuze benoeming'. In: *NRC Handelsblad*, 29 januari.
- Zonder auteur (2009a) 'Museum op stellen'. In: *De Telegraaf*, 12 mei.

Dos Elshout

is docent Cultuurbeleid en Onderzoek bij de afdeling Kunst- en Cultuurwetenschappen van de Universiteit van Amsterdam. Hij werkt aan een promotieonderzoek naar het effect van marktwerking op taken en functies van musea, met als casestudy het debat over het Nationaal Historisch Museum.

Noten

1. Een ander interessant initiatief vanuit de politiek is Kosmopolis, met als bedoeling de dialoog tussen de diverse bevolkingsgroepen in Nederland te stimuleren met behulp van kunst en cultuur. Deze landelijke koepelorganisatie diende de satellieten in Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Den Haag te faciliteren met projecten en financiën. Medy van der Laan bedacht dit 'platform' toen zij nog staatssecretaris van Cultuur was, en zij werd voorzitter van het bestuur nadat D66 uit de regering gestapt was en zij haar portefeuille teruggegeven had. Kosmopolis was echter een kort leven beschoren: twee jaar. Het Rijk staakte in februari 2009 de subsidie wegens 'een financieel tekort van onbekende omvang'. Zie: Bockma, H. (2009) 'Subsidie Kosmopolis gestaakt om tekort'. In: *de Volkskrant*, 13 februari. Bockma, H. (2009) 'Rijk staakt subsidie aan "multiculti" Kosmopolis'. In: *NRC Handelsblad*, 16 februari en Boogaard, R. van den (2009) 'Drie miljoen voor een ambtenarendroom'. In: *NRC Handelsblad*, 20 februari.
2. De Raad voor Cultuur introduceert dit type burger in het advies *Innoveren, participeren!* (Raad voor Cultuur 2007) 'De culturele burger beschikt over een geheel aan kennis, vaardigheden en mentaliteit waarmee hij zich bewust, kritisch en actief kan verhouden tot en participeren in de huidige ingewikkelde, veranderlijke en gemedialiseerde samenleving.'